

Heikki Kemppinen – Jussi Tapani

Lakimies
2/2020
s. 155–181

Mikä on korkeimman oikeuden rooli jatkokäsittelylupajärjestelmässä? Havaintoja korkeimman oikeuden jatkokäsittelylupaa koskevasta oikeuskäytännöstä vuosina 2012–2018

HAKUSANAT: jatkokäsittelylupajärjestelmä, jatkokäsittelylupa, korkein oikeus, hovioikeudet, palauttaminen

1. Johdanto

Muutoksenhakua hovioikeuteen koskeva jatkokäsittelylupajärjestelmä on ollut voimassa noin yhdeksän vuotta, ja yli neljä vuotta on kulunut siitä, kun järjestelmä laajeni kattamaan valtaosan käräjäoikeuksien ratkaisemista asioista. Korkein oikeus on antanut näiden vuosien aikana lukuisia ennakkopäätöksiä ja julkaisemattomia ratkaisuja siitä, olisiko hovioikeuden pitänyt myöntää muutoksenhakijalle jatkokäsittelylupa (JKL). Jatkokäsittelylupa-asioista näyttäisi muodostuneen korkeimmassa oikeudessa oma ryhmänsä, jossa arviointi johtaa joko hovioikeuden päätöksen hyväksymiseen tai asian palauttamiseen hovioikeuteen muutoksenhakijan vaatimusten käsittelemistä varten.

Jatkokäsittelylupajärjestelmä on keskeinen osa suomalaista muutoksenhakujärjestelmää, ja järjestelmän soveltamista koskevien korkeimman oikeuden ratkaisujen lukumäärä ilmentää tarvetta täsmentää järjestelmän soveltamista koskevien säännösten sisältöä. Tarkoituksemme on tässä artikkelissa tutkia korkeimman oikeuden jatkokäsittelylupaa koskevaa oikeuskäytäntöä ja erityisesti sitä, mitä tämä oikeuskäytäntö kertoo korkeimman oikeuden roolista osana jatkokäsittelylupajärjestelmää. Tutkimuksen tavoitteena on muodostaa tilastollisen tarkastelun avulla aikaisempaa selkeämpi kuva siitä, minkälaisia jatkokäsittelylupa-asioita on valikoitunut korkeimman oikeuden ratkaistaviksi ja miten jatkokäsittelyluvan myöntämistä ja luvan myöntämisen perusteita on arvioitu korkeimmassa oikeudessa.

Lähestymme tutkimuskysymystä kahden erilaisen, tuomioistuinratkaisusta muodostuvan aineiston perusteella. Ensinnäkin olemme käyneet läpi kaikki

* *Heikki Kemppinen*, OTL, oikeussihteeri, korkein oikeus; *Jussi Tapani*, OTT, oikeusneuvos, korkein oikeus. Kirjoittajat eivät ole osallistuneet artikkelissa käsiteltävien, vuosien 2012–2018 jatkokäsittelyluparatkaisujen tekemiseen.

korkeimman oikeuden vuosina 2012–2018 antamat julkaistut ja julkaisemat-
tomat jatkokäsittelylupaa koskevat ratkaisut, jotka on hankittu Finlex-palvelun
ja korkeimman oikeuden asianhallintajärjestelmän avulla. Tämän tarkastelun
tavoitteena on selvittää, mitä yhdistäviä ja erottavia piirteitä ratkaisuista on ha-
vaittavissa esimerkiksi asioiden laadun, jatkokäsittelyluvan myöntämisen, lupa-
perusteiden soveltamisen tai perustelujen kattavuuden näkökulmasta. Analyysin
ulottaminen myös julkaisemattomaan ratkaisukäytäntöön antaa mahdollisuuden
selvittää näiden ratkaisujen mahdollisia sisällöllisiä eroavaisuuksia julkaistuihin
ennakkopäätöksiin verrattuna ja samalla tuoda julkaisematonta ratkaisukäytän-
töä entistä paremmin oikeudellisen keskustelun kohteeksi. Vaikka julkaisemat-
tomilla ratkaisuilla ei ole perinteisen näkemyksen mukaan samaa painoarvoa
oikeuslähteinä kuin ennakkopäätöksillä, niiden tarkastelu täydentää ja syventää
jatkokäsittelylupa-asioita koskevasta oikeuskäytännöstä muodostuvaa kokonais-
kuvaa.

Toisaalta perehdymme tarkemmin niihin asioihin, joissa korkein oikeus
on katsonut, että jatkokäsittelylupa olisi pitänyt myöntää. Jos jatkokäsittelylu-
pa-asiassa myönnetään valituslupa jollakin oikeudenkäymiskaaren (4/1734) 30
luvun 3 §:n mukaisella valituslupaperusteella, asian käsittely johtaa tyypillisesti
siihen, että jatkokäsittelylupa myönnetään korkeimmassa oikeudessa kokonaan
tai osittain, ja asia palautetaan hovioikeuteen. Korkein oikeus joutuu jatkokäsi-
telylupa-asioissa ottamaan tyypillisesti ratkaisunsa perusteluissa nimenomaisesti
kantaa siihen, miltä osin käräjäoikeuden ratkaisua tai kyseessä olevaa asiaa voi-
daan pitää sellaisena, että jatkokäsittelylupa pitäisi myöntää. Näin kyseisessä ar-
vioinnissa siirrytään ikään kuin välillisesti arvioimaan myös käräjäoikeuden rat-
kaisun oikeellisuutta. Jatkokäsittelylupa-asian käsittelyä korkeimman oikeuden
jälkeen jatkava hovioikeus voi siten saada korkeimman oikeuden ratkaisun pe-
rusteluista tavanomaista palautuspäätöstä enemmän sisällöllistä evästystä siihen,
mihin seikkoihin jutun käsittelyssä on syytä kiinnittää erityistä huomiota.

Näkemyksemme mukaan korkeimman oikeuden palautuspäätöksiä seuran-
neiden hovioikeuden tuomioiden analysointi auttaa valaisemaan kuvaa siitä,
miten korkeimman oikeuden ratkaisut heijastuvat hovioikeuden ratkaisukäytän-
töön ja miten korkeimman oikeuden rooli voidaan hahmottaa jatkokäsittelylupa-
järjestelmää koskevassa kokonaisuudessa. Sen takia olemme käyneet läpi kaikki
vuosina 2012–2018 annettujen ja asian palauttamiseen johtaneiden korkeimman
oikeuden jatkokäsittelyluparatkaisujen jälkeen annetut hovioikeustuomiot, jotka
on tilattu tutkimusta varten kunkin hovioikeuden kirjaamosta. Olemme analy-
soineet erityisesti sitä, missä määrin, minkälaisissa asioissa ja millä tavoilla ho-
vioikeudet ovat päätyneet muuttamaan käräjäoikeuden tuomioita korkeimman
oikeuden kannanottojen jälkeen.

Jatkokäsittelylupajärjestelmä ja korkeimman oikeuden sitä koskeva ratkai-
sukäytäntö on jäänyt oikeuskirjallisuudessa suhteellisen vähäiselle huomiolle.
Aihetta on yleensä tarkasteltu joko yleisellä tasolla tai keskitytty analysoimaan

jatkokäsittelyluvan myöntämistä hovioikeudessa.¹ Korkeinta oikeutta koskeva tarkastelu on puolestaan rajautunut nimenomaan ennakkopäätöksiin julkaisu- tuihin JKL-ratkaisuihin ja näiden ratkaisujen merkitykseen hovioikeuksien jatkokäsittelylupakäytännön yhtenäistämisessä.² Korkeimman oikeuden jat- kokäsittelylupaa koskevaa oikeuskäytäntöä ei ole aikaisemmin analysoitu yhtä perusteellisesti kuin artikkelissa tehdään, eikä korkeimman oikeuden jatkoka- sittelyluparatkaisuja seurannutta hovioikeuskäytäntöä ole aikaisemmin tutkittu lainkaan.

2. Jatkokäsittelylupajärjestelmän systematiikka ja soveltamiskäytäntö

2.1. Normisto

Jatkokäsittelylupaa koskevat oikeudenkäymiskaaren 25 a luvun (650/2010) sään- nökset tulivat voimaan 1.1.2011. Alussa JKL-järjestelmän soveltamisalaa oli ra- joitettu siten, että jatkokäsittelyluvan piiriin kuuluivat riita-asioista pelkästään sellaiset asiat, joissa käräjäoikeuden ratkaisu oli asianosaiselle vastainen vain saamisen osalta, ja valituskirjelmässä esitetyn vaatimuksen ja käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen välinen erotus oli alle 10 000 euroa. Rikosasioista jär- jestelmän piiriin kuuluivat vastaajan valittaessa eräin poikkeuksin asiat, joissa vastaajalle oli tuomittu enintään neljän kuukauden vankeusrangaistus. Syyttäjän näkökulmasta jatkokäsittelylupaa vaadittiin, jos valitus koski rikosta, josta ei ollut säädetty ankarampaa rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta.

Oikeudenkäymiskaaren 25 a luku muutettiin 1.10.2015 alkaen (386/2015) siten, että lähtökohtaisesti kaikki asiat kuuluvat jatkokäsittelyluvan piiriin.³ Ai-

1. Ks. yleisesityksistä esim. Antti Jokela, Oikeudenkäynti III. Talentum 2015, s. 647– 672 sekä Jo- hanna Niemi – Timo Saranpää, Valmistelu hovioikeudessa, s. 1152–1161 teoksessa Dan Frände et al. (toim.), Prosessioikeus. 5. painos. WSOY 2017. Järjestelmästä on julkaistu myös eräitä virallisselvityksiä. Ks. esim. Mikko Aaltonen, Jatkokäsittelylupajärjestelmän käyttöönnoton ja soveltamisalan laajentamisen vaikutukset hovioikeuksissa. Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 1/2019. Ks. myös tilastollisesta tutkimuksesta Mika Sutela, Myönnetäänkö vai ei? – hovioikeuksien jatkokäsittelylupajärjestelmän ensi askeleiden empiiristä tarkastelua. Defensor Legis 5/2015, s. 915–923.
2. Ks. Riikka Koulu, Muutoksenhaun uusi järjestys – jatkokäsittelylupa KKO:n ratkaisukäytännös- sä. Lakimies 2/2017, s. 236–247.
3. Lain esitöiden mukaan laajennettu järjestelmä kattaa noin 80–90 prosenttia hovioikeuksiin tulevista asioista (Lakivaliokunnan mietintö 24/2014 vp, s. 2). Tuomioistuinten vuoden 2018 työtilastojen mukaan jatkokäsittelylupasäännöksiä sovellettiin koko asiaan 76 prosentissa kai- kista hovioikeudessa annetuista ratkaisuista, eli kattavuus vaikuttaa jääneen hieman arvioitua

noana poikkeuksena ovat rikosasiat, joissa vastaajalle on tuomittu yli kahdeksan kuukauden vankeusrangaistus. Tämän muutoksen myötä jatkokäsittelylupasääntelyn soveltamisalan piiriin tuli asioita, jotka olivat aikaisemmin olleet kokonaan järjestelmän ulkopuolella, kuten maksukyvyttömyys- eli insolvenssiasiat sekä lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevat asiat.

Jatkokäsittelyluvan myöntämisen edellytyksistä säädetään oikeudenkäymiskaaren 25 a luvun 11 §:ssä, joka on säilynyt järjestelmän alkuvaiheista lähtien muuttumattomana. Pykälän 1 momentin mukaan jatkokäsittelylupa on myönnettävä, jos: 1) ilmenee aihetta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta; 2) käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta ei ole mahdollista arvioida jatkokäsittelylupaa myöntämättä; 3) lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa asioissa on tärkeä myöntää asiassa jatkokäsittelylupa; tai 4) luvan myöntämiseen on muu painava syy. Pykälän 2 momentin mukaan jatkokäsittelylupaa ei kuitenkaan tarvitse 1 momentin 1 kohdan nojalla myöntää yksinomaan näytön uudelleen arvioimista varten, ellei käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta ole perusteltua aihetta epäillä valituksessa esitettyjen seikkojen perusteella. Oikeudenkäymiskaaren 25 a luvun 12 §:ssä mahdollistetaan se, että jatkokäsittelylupa voidaan rajoittaa koskemaan osaa käräjäoikeuden ratkaisusta.

Jatkokäsittelyluvan edellytyksistä 1 momentin 1 kohtaa on lain esitöissä⁴ kutsuttu *muutosperusteeksi*, 2 kohtaa *tarkistusperusteeksi* ja 3 kohtaa *ennakkoratkaisuperusteeksi*.⁵ Sama terminologia esiintyy myös korkeimman oikeuden JKL-asioita koskevien ennakkopäätösten perusteluissa, joissa lähes poikkeuksetta kyseiset perusteet kirjoitetaan sulkuihin yllä kuvatun OK 25 a luvun 11 §:n sisälle (ks. esim. KKO 2019:77, kohta 10–11).

Muutosperustetta koskevan säännöksen sanamuoto ”aihetta epäillä” viittaa matalaan kynnykseen, ja tätä näkemystä on myös korostettu lain esitöissä.⁶ Kysymys on nimenomaan lopputuloksen, eikä välttämättä perustelujen puutteista silloin, jos lopputuloksen oikeellisuutta on mahdollista arvioida. Tarkistusperuste koskee puolestaan tyypillisesti käräjäoikeuden ratkaisun perustelujen puutteellisuutta tai epäselvyyttä.

suppeammaksi. Ks. Tuomioistuinten työtilastoja vuodelta 2018: Oikeusministeriön julkaisuja, Toiminta ja hallinto 2019:8, s. 5.

4. Hallituksen esitys Eduskunnalle muutoksenhakua käräjäoikeudesta koskevaksi lainsäädännöksi 105/2009 vp, s. 60.

5. Korkeimman oikeuden julkaistuja ratkaisuja kutsutaan korkeimman oikeuden omassa käytännössä tyypillisesti ennakkopäätöksiksi. Teemme näin tässäkin artikkelissa. Oikeudenkäymiskaaren 30 a luvussa säädetyn käräjäoikeuden ratkaisusta tehtävän ”ohivalituksen” nimi on ennakkopäätösvalitus. On kuitenkin epäselvää, onko termiä ennakkoratkaisu käytetty jatkokäsittelylupajärjestelmän yhteydessä tarkoituksellisesti. Ks. terminologiasta myös Jussi Tapani, Jatkokäsittelylupa ja ennakkoratkaisuperuste, s. 427–446 teoksessa Dan Frände et al. (toim.), Juhlajulkaisu Kimmo Nuotio. Helsingin yliopisto 2019, s. 424, av 5.

6. Ks. HE 105/2009 vp, s. 33 ja 60.

Ennakkoratkaisuperusteella lupa on esitöiden mukaan myönnettävä, vaikka ei ilmenisikään suoranaista aihetta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta.⁷ Painavassa syyssä voi olla kysymys esimerkiksi oikeudenkäyntivirheestä tai siitä, että ratkaisun merkitys valittajalle on tavanomaista suurempi.⁸

Jos kysymys on puolestaan yksinomaan näytön arvioinnin riittävyydestä, muutospäätöksen harkintaan soveltuu pykälän 2 momentin korotettu kynnys. Tätä kynnystä ei kuitenkaan sovelleta, jos käräjäoikeuden näyttöratkaisun perustelut ovat siinä määrin puutteelliset, että tarkistusperuste täyttyy.⁹

2.2. Lyhyesti korkeimman oikeuden ratkaisusta

Korkeimman oikeuden valituslupaperusteista säädetään oikeudenkäymiskäärän 30 luvun 3 §:n 1 momentissa, jonka mukaan valituslupa voidaan myöntää ainoastaan, jos lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi on tärkeää saattaa asia korkeimman oikeuden ratkaistavaksi taikka jos siihen on erityistä aihetta asiassa tapahtuneen sellaisen oikeudenkäynti- tai muun virheen takia, jonka perusteella ratkaisu olisi purettava tai poistettava, tahi jos valituslupan myöntämiseen on muu painava syy. Valituslupaperusteita ovat siten ennakkopäätös- ja yhtenäisyysperuste, kantelu- ja purkuperuste sekä muu painava syy.

Korkeimman oikeuden täysistunnon vahvistamien julkaisuperiaatteiden mukaan korkeimman oikeuden ratkaisusta julkaistaan ennakkopäätöksiä ne, jotka ovat tärkeitä lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai muutoin oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi. Julkaisemisesta päättää asian ratkaissut jaosto tai täysistunto.¹⁰ Korkein oikeus antaa kuitenkin vuosittain myös useita kymmeniä julkaisemattomia ratkaisuja valituslupa-asioissa. Julkaisuperiaatteiden mukaan sellaisesta valituslupan myöntämisen jälkeen tehdystä ratkaisusta, jota ei julkaista ennakkopäätöksenä, laaditaan kuvaus. Kuvaus sisältää ilmoituksen siitä, mistä asiassa on korkeimmassa oikeudessa ollut kysymys.

7. Asiallisista yhtäläisyyksistä huolimatta ennakkoratkaisuperustetta ei ole lupakynnyksen osalta perusteltua rinnastaa korkeimman oikeuden valituslupaharkinnassa soveltamaan kynnnykseen. Ks. Niemi – Saranpää 2017, s. 1157.

8. Tämän artikkelin ajallisen rajauksen ulkopuolelle jäävässä tuoreessa ratkaisussa KKO 2019:79 painava syy on yhdistetty myös näyttöratkaisuun liittyviin epävarmuustekijöihin.

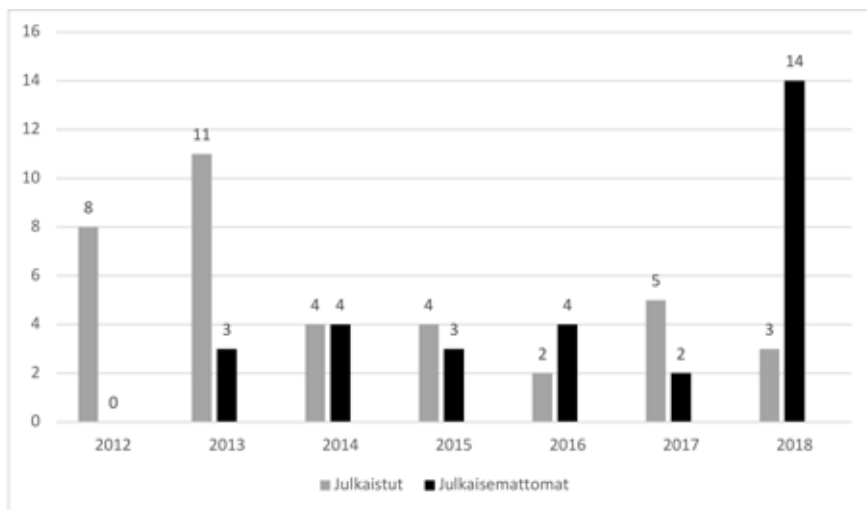
9. HE 105/2009 vp, s. 34.

10. Julkaisuperiaatteita on viimeksi tarkistettu 16.12.2015 ja ne on julkaistu korkeimman oikeuden verkkosivuilla. Lisäksi korkeimman oikeuden työjärjestyksen (576/2006) 39 §:n mukaan korkein oikeus tiedottaa ratkaisuihin viestintäsuunnitelman mukaisesti. Ks. KKO:n ratkaisujen julkaisu- ja tiedotustoiminnasta yleisesti Jukka-Pekka Salonen, Vuosisata vuosikirjaa – korkeimman oikeuden ratkaisujen julkaisemisen historiaa. Lakimies 3–4/2017, s. 451–470.

Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että vain julkaistut ennakkopäätökset ovat ”varsinaisia” ennakkopäätöksiä, joilla on heikko oikeuslähdeopillinen velvoittavuus.¹¹

2.3. Yleiskuva korkeimman oikeuden jatkokäsittelyluparatkaisukäytännöstä

Korkein oikeus on antanut artikkelin tarkastelujaksoksi valittuna aikana eli vuosina 2012–2018 yhteensä 67 jatkokäsittelylupaa koskevaa ratkaisua, joista 37 on ollut ennakkopäätöksiä ja 30 julkaisematonta ratkaisua.¹² Ratkaisujen vuosittainen määrä ja jakautuma ennakkopäätöksiin ja julkaisemattomiin ratkaisuihin on esitetty kuviossa 1.

Kuvio 1: KKO:n jatkokäsittelyluparatkaisujen vuosittainen määrä 2012–2018.

Jatkokäsittelylupaa koskevia ennakkopäätöksiä on annettu selvästi eniten vuonna 2013. Tämä ei ole yllättävää, sillä kysymys on ollut järjestelmän käyttöönottoa seuranneesta vaiheesta, jossa hovioikeuksien oikeuskäytäntöä yhtenäistävälle

11. Mika Huovila, Oikeuslähdeoppi ja oikeudellinen argumentaatio rikostuomion perusteluissa, s. 13–99 teoksessa Mika Huovila – Raimo Lahti – Timo Ojala (toim.), Rikostuomion perusteleminen. Helsingin hovioikeus 2005, s. 42. Ks. myös Kaarlo Tuori, Oikeusjärjestys ja oikeudelliset käytännöt. Helsingin yliopisto 2003, s. 45.

12. Kyse on ratkaisuista, joiden hakusanana on käytetty termiä ”jatkokäsittelylupa”. Ratkaisuja on haettu kyseisen sanahaun perusteella Finlex-palvelusta ennakkopäätösten ja julkaisemattomien ratkaisujen joukosta. Hakusanana on käytetty jatkokäsittelylupaa koskevien julkaisemattomien ratkaisujen kuvauksissa.

ennakkopäätöksille on ollut erityistä tarvetta.¹³ Sen sijaan jossain määrin yllättävänä voidaan pitää sitä, että 1.10.2015 voimaan tullut jatkokäsittelylupajärjestelmän laajentaminen ei näytä vaikuttaneen ennakkopäätösten määrään tätä välittömästi seuranneina vuosina. Kun edellä mainittu uudistus laajensi jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan asiaryhmiin, jotka olivat ennen jääneet sen ulkopuolelle, olisi voinut olettaa korkeimman oikeuden ratkaisukäytännön heijastavan tätä soveltamisalan laajentumista.

Korkeimman oikeuden tilastojen mukaan jatkokäsittelylupaa koskevien valituslupahakemusten osuus kaikista valituslupahakemuksista oli vuonna 2015 noin kymmenen prosenttia ja vuonna 2016 noin neljännes. Vuodesta 2017 lähtien osuus on vakiintunut noin kolmannekseen.¹⁴ Tilastojen valossa vaikuttaisi siltä, että laajennetun jatkokäsittelylupajärjestelmän vaikutus on näkynyt korkeimpaan oikeuteen saapuvissa asioissa täydellä tehollaan vasta vuonna 2017, vaikka varsin merkittävä muutos kyseisten asioiden määrässä onkin tapahtunut jo vuonna 2016.¹⁵ Tällä perusteella, ja kun huomioidaan, että valituslupan saaneiden asioiden keskimääräinen käsittelyaika on noin puolitoista vuotta, ei ole erityisen yllättävää, että jatkokäsittelylupa-asioiden kasvanut määrä on näkynyt korkeimman oikeuden ratkaisujen kohdalla vasta vuonna 2018, eikä tätä aikaisemmin. Toisaalta jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan laajentaminen olisi sinänsä voinut näkyä jo korkeimman oikeuden ratkaisuissa vuonna 2017, mitä siis ei ole tapahtunut. Kaikesta huolimatta järjestelmän laajentaminen lieene todennäköisin selitys korkeimman oikeuden jatkokäsittelyluparatkaisujen määrän huomattavalle kasvulle. Tätä johtopäätöstä tukee se, että vuoden 2018 jatkokäsittelylupaa koskevien 17 ratkaisun joukossa oli 11 asiaa, jotka eivät olisi olleet jatkokäsittelylupan soveltamisalan piirissä ennen järjestelmän laajentamista.

Vaikuttaa siltä, että laajennetun jatkokäsittelylupajärjestelmän vaikutus näkyy etenkin julkaisemattomien ratkaisujen määrässä, jossa on merkittävää kasvua vuonna 2018. Kyseisenä vuonna jatkokäsittelyluvasta annettujen ratkaisujen yhteismäärä (17 kpl) on suurempi kuin ratkaisujen yhteenlaskettu määrä vuosina 2016 ja 2017 (13 kpl). On syytä korostaa, että tapausten painottuminen julkaisemattomiin ratkaisuihin viittaa siihen, että kyse on pitkälti niin sanotusta

13. Järjestelmän laajentamista koskevissa lain esitöissä (hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi oikeudenkäymiskaaren 25 ja 25 a luvun sekä sotilasoikeudenkäyntilain 3 §:n muuttamisesta 246/2014 vp, s. 7) korostettiin korkeimman oikeuden ennakkopäätösten merkitystä lupakäytännön yhdenmukaistamisessa.

14. Lukumäärät perustuvat korkeimmassa oikeudessa tuotettuihin tilastoihin. Ks. nykytilanteesta myös Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 1/2019, s. 30.

15. Myös myönnettyjen valituslupien kohdalla muutos korostuu vasta vuoden 2017 kohdalla. Valituslupia myönnettiin jatkokäsittelylupa-asioissa vuonna 2016 7 kappaletta, mutta vuonna 2017 jo 17 kappaletta ja vuonna 2018 13 kappaletta. Vuonna 2019 valituslupia myönnettiin 16 kappaletta. Jatkokäsittelylupa-asioissa myönnettyjen valituslupien osuus vaikuttaa siis vakiintuneen hieman yli kymmenen prosenttiin kaikista myönnetyistä valitusluvista.

virheiden korjaamisesta. Toisin sanoen laajennetun jatkokäsittelylupajärjestelmän voimaantulo ei ainakaan vuoden 2018 loppuun mennessä ole heijastunut korkeimman oikeuden ennakkopäätöksissä, vaan pikemminkin julkaisemattomien ratkaisujen puolella. Tämä saattaa selittyä sillä, että jatkokäsittelylupan myöntämisen edellytyksiä ei järjestelmän laajentamisen yhteydessä muutettu, joten voidaan olettaa, että jatkokäsittelylupa-asioissa ei olisi enää kovinkaan paljon tarvetta oikeuskäytäntöä ohjaaville ennakkopäätöksille. Toisaalta jatkokäsittelylupaa koskevien ennakkopäätösten määrä oli tämän artikkelin ajallisen rajauksen ulkopuolelle jäävän vuoden 2019 osalta jälleen merkittävä.¹⁶ Näin ollen on vaikeaa arvioida, mikä on korkeimman oikeuden jatkokäsittelylupa-asoiden jakautuma julkaistujen ja julkaisemattomien ratkaisujen välillä tulevaisuudessa.

Valtaosa korkeimman oikeuden 67 jatkokäsittelylupaa koskevasta ratkaisusta koskee sisällöllisesti sitä, olisiko hovioikeuden pitänyt myöntää muutoksenhakijalle jatkokäsittelylupa. Viidessä, järjestelmän laajentamista edeltävässä ratkaisussa on ollut kysymys siitä, onko muutoksenhakija ylipäänsä tarvinnut hovioikeudessa jatkokäsittelylupan. Näistä neljässä korkein oikeus katsoi toisin kuin hovioikeus, että muutoksenhakija ei tarvinnut jatkokäsittelylupaa ja palautti asian hovioikeuteen, ja yhdessä hovioikeuden ratkaisua ei muutettu. Yksi asia raukesi korkeimmassa oikeudessa valituslupan myöntämisen jälkeen muutoksenhakijan kuoleman johdosta.

Näin ollen yhteensä 61 ratkaisussa on ollut kysymys siitä, pitikö jatkokäsittelylupa myöntää vai ei. Näiden ratkaisujen lopputulokset käyvät ilmi taulukosta 1. Olemme tulkinneet pysytetyksi ratkaisuksi ainoastaan ne tapaukset, joissa hovioikeuden ratkaisun lopputulos ei ole muuttunut miltei osin.

Taulukko 1: Korkeimman oikeuden JKL:n myöntämisen edellytyksiä koskevat ratkaisut 2012–2018 lopputuloksen mukaan.

	Hovioikeuden päätös pysytetty	Hovioikeuden päätös kumottu
Julkaistut	5	30
Julkaisemattomat	4	22
Yhteensä	9	52

Hovioikeuden ratkaisun kumoamiseen johtaneissa 52 asiassa vain yhdessä korkein oikeus myönsi muutoksenhakijalle jatkokäsittelylupan ja käsitteli asian suo-

16. Vuonna 2019 annettiin kahdeksan julkaistua ja yhdeksän julkaisematonta jatkokäsittelyluparatkaisua. Lisäksi vireillä on tätä kirjoittaessa (helmikuussa 2020) yhdeksän sellaista jatkokäsittelylupa-asiaa, josta on myönnetty valituslupa.

raan.¹⁷ Palautusratkaisuun ei ole vaikuttanut edes se, että muutosvaatimuksessa on ollut kysymys pienestä asiasta, kuten päiväsakon rahamäärän muuttamisesta.¹⁸

Taulukosta 1 voidaan havaita, että hovioikeuden jatkokäsittelyluparatkaisun pysyttäminen on korkeimmassa oikeudessa suhteellisen harvinaista. Tähän lopputulokseen päätyneistä yhdeksästä ratkaisusta kuusi kappaletta sijoittuu vuosille 2012–2013, eli tarkastelujakson viimeisinä vuosina hovioikeuden jatkokäsittelylupaa koskeva päätös on pysytetty todella harvoin, vain kolmessa vuonna 2018 annetussa julkaisemattomassa ratkaisussa.¹⁹ Toisaalta voidaan ajatella, että hovioikeuksien näkökulmasta tarvetta molempiin suuntiin päätyneille jatkokäsittelyluparatkaisuille on ollut suurin juuri järjestelmän alkuaikoina. Hovioikeuksien näkökulmasta merkityksellisiä lienevät kuitenkin edelleen myös ne korkeimman oikeuden ratkaisut, joissa hovioikeuden on katsottu voineen jättää jatkokäsittelyluvan myöntämättä. Tällöin on syytä korostaa nimenomaan ennakkopäätösten merkitystä; hovioikeuden päätöksen hyväksymiseen johtaneilla julkaisemattomilla ratkaisuilla ei ole samanlaista ohjausvaikutusta kuin ennakkopäätöksillä.²⁰ Yksittäisen hovioikeuden näkökulmasta myös julkaisemattomalla ratkaisulla voi toki olla merkitystä.

Aineistoon sisältyneistä korkeimman oikeuden ratkaisuista valtaosa oli yksimielisiä. Äänestyksiä oli 61 ratkaisun joukosta yhdeksässä tapauksessa eli suhteellisen harvoin (15 prosenttia ratkaisuista).²¹ Seitsemän äänestysratkaisua sisältyy julkaistuihin ja kaksi julkaisemattomiin ratkaisuihin. Kahdessa ratkaisussa erimielisyys koski perusteluita, eli käytännössä sitä, millä perusteella jatkokäsittelylupa piti myöntää. Muissa seitsemässä oli kysymys lopputuloksesta eli siitä, pitikö jatkokäsittelylupa lainkaan myöntää joko koko asiassa tai jonkin tietyn kysymyksen osalta. Kahdessa ratkaisussa vähemmistö oli sitä mieltä, että jatkokäsittelylupa olisi tullut myöntää, kun muissa vähemmistö oli jatkokäsittelyluvan suhteen kielteisellä kannalla. Kahdessa ratkaisussa vähemmistössä oli kaksi jäsentä.²² Muissa vähemmistön muodosti siis yksi jäsen.

17. Mainittu poikkeusratkaisu oli KKO 2013:45, jossa oli kysymys pelkästään rikosasian vastaajalle määrätyn puolustajan palkkiosta.

18. KKO 2015:40 ja KKO 16.11.2017 nro 2223.

19. KKO 23.8.2018 nro 1548, KKO 5.11.2018 nro 2097 ja KKO 28.12.2018 nro 2528. Kyseisten ratkaisujen jättäminen julkaisematta valitusluvan myöntämisestä huolimatta saattaa viitata siihen, että korkeimman oikeuden sisälläkin on erilaisia käsityksiä jatkokäsittelyluvan myöntämisen tarpeesta.

20. Tarkastelujakson jälkeen on annettu ennakkopäätös KKO 2019:56, jossa hovioikeuden katsottiin voineen jättää jatkokäsittelyluvan myöntämättä.

21. Esimerkiksi aikavälillä 1.1.2010–31.10.2012 kaikissa annetuissa ennakkopäätöksissä äänestettiin noin 31 prosentissa. Ks. Mika Sutela – Anssi Keinänen – Matti Tolvanen, Korkeimman oikeuden äänestyspäätökset 2010-luvulla: empiirinen analyysi oikeusneuvosten eriävien mielipiteiden esittämisestä. Lakimies 3/2013, s. 382.

22. KKO 2012:31 ja KKO 2016:17

3. Palautuspäätösten analysointi

3.1. Yleistä

Keskitymme tässä artikkelissa tarkastelemaan erityisesti niitä hovioikeuden ratkaisuja, jotka on annettu korkeimman oikeuden katsottua, että hovioikeuden olisi pitänyt myöntää kyseisessä asiassa jatkokäsittelylupa. Julkaisemattomien ratkaisujen joukossa on yksi ratkaisu, joka on määrätty päätöslauselmaa lukuun ottamatta salassa pidettäväksi. Tätä ratkaisua ei ole otettu analysoitavaan aineistoon. Näin ollen edellä mainitusta 61 ratkaisun joukosta tarkastelun kohteeksi on valikoitunut 50 ratkaisua (29 julkaistua ja 21 julkaisematonta). Julkaistuja ratkaistuja on tarkasteltu Finlex-palvelusta ja julkaisemattomat ratkaisut on hankittu Finlex-palvelussa julkaistun kuvaustekstin ja diaarinumeron perusteella käyttöön korkeimman oikeuden asianhallintajärjestelmästä.

Tarkasteltava aineisto eli 50 palautuspäätöstä koostuu 35 rikosasiasta ja 15 riita-asiasta. Rikosasiat muodostivat siis 70 prosenttia asian palauttamiseen johtaneista korkeimman oikeuden jatkokäsittelyluparatkaisuista. Rikosasioissa myönnettiin tarkastelujaksolla 2012–2018 yhteensä 442 valituslupaa ja riita-asioissa 376 valituslupaa. Rikosasioiden osuus kaikista myönnetyistä valitusluvista on siis ollut 54 prosenttia, mikä viittaa siihen, että rikosasiat ovat jatkokäsittelylupa-asioiden joukossa jossain määrin ylliedustettuina.²³

Aloitamme korkeimman oikeuden palautuspäätösten tarkastelun ratkaisuissa sovellettujen jatkokäsittelylupaperusteiden analysoinnista. Artikkelin rajausta vaikuttaa siihen, että taulukossa 2 on huomioitu vain ne jatkokäsittelylupaperusteet, joiden kussakin ratkaisussa on katsottu täyttyneen. Tämä tarkoittaa konkreettisesti seuraavaa: jos korkein oikeus on todennut, että jatkokäsittelylupaa ei ole pitänyt myöntää tarkistusperusteella, vaan pelkästään muutosperusteella, ratkaisu on huomioitu taulukossa vain muutosperusteen osalta. Jos useamman jatkokäsittelylupaperusteen on arvioitu täyttyneen ratkaisussa, kaikki perusteet on huomioitu erikseen.

23. Tiedot laskettu korkeimman oikeuden verkkosivuilta löytyvästä tilastosta ”Myönnetyt valitusluvut” 2009–2018. Riita-asioina ei ole huomioitu maa- ja vakuutus oikeudellisia asioita, jotka eivät kuulu jatkokäsittelylupajärjestelmän piiriin.

Taulukko 2: Jatkokäsittelylupaperusteet korkeimman oikeuden JKL-oikeuskäytännössä 2012–2018.

JKL-peruste	Muutos	Näyttö	Tarkistus	Ennakkoratkaisu	Painava syy
Julkaistut	24	4 ²⁴	7	10	4
Julkaisemattomat	14	4	7	2	1
Yhteensä	38	8	14	12	5

Muutosperusteen täyttymisen yleisyys (38/50 eli 76 prosenttia) vastaa lain esitöissä esitettyä näkemystä siitä, että kyseessä on keskeisin ja asianosaisen oikeusturvan kannalta tärkein lupaperuste.²⁵ Näytön arviointia koskeva ”perusteltua aihetta epäillä” -lupakynnys on puolestaan täyttynyt suhteellisen harvoin, mikä voi selittyä kyseisen lupakynnyksen korkeudella. 12 asiassa oli kyse muun lupaperusteen kuin muutosperusteen täyttymisestä.

Tarkistusperusteen erityispiirteenä on se, että peruste on täyttynyt seitsemän kertaa julkaistuissa ja seitsemän kertaa julkaisemattomissa ratkaisuisa. Tämä tarkoittaa, että perusteen suhteellinen osuus on varsin merkittävä julkaisemattomissa ratkaisuisa, joita on yleisesti ottaen merkittävästi vähemmän kuin julkaistuja ratkaisuja.

Ennakkoratkaisuperustetta koskevat asiat painottuvat odotetulla tavalla julkaistuihin ratkaisuihin. Periaatteessa olisi mahdollista ajatella, että julkaisemattomaan ratkaisukäytäntöön ei sisältyisi lainkaan ratkaisuja, joissa jatkokäsittelylupa olisi korkeimman oikeuden mukaan pitänyt myöntää ennakkoratkaisuperusteella. Tällaisia ratkaisuja löytyy silti, mutta ainoastaan kaksi kappaletta.²⁶ Painavaa syytä koskevien ratkaisujen vähäisyys viittaa siihen, että kyseinen lupaperuste on jossain määrin poikkeusluonteinen.²⁷

24. Jäljempänä käsiteltävä ratkaisu KKO 2013:14 on sisällytetty taulukossa sekä muutosperusteeseen että näyttöperusteeseen. Tämä on artikkelin kirjoittajien tekemä tulkinta, sillä ratkaisun perusteluissa ei ole otettu tähän nimenomaisesti kantaa. Käsittelemme jäljempänä luvussa 3.5 ratkaisuun liittyviä tulkinnallisia vaikeuksia. Näyttöperusteen alle on luokiteltu myös KKO 2012:27, jossa on todettu, että korotetun lupakynnyksen täyttyminen ei ole kyseisessä tapauksessa ollut edellytys jatkokäsittelyluvalle (kysymyksen ollessa myös syyttömyysolettamasta ja vastaajan selityselvöllisyydestä). Siitä huolimatta ratkaisussa on katsottu, että kyseinen kynnys on ylittynyt.

25. HE 105/2009 vp, s. 33.

26. Näistä ratkaisuista toinen (KKO 6.9.2016 nro 1795) koski täysin samaa kysymystä kuin samana päivänä annettu ratkaisu KKO 2016:57. Toinen ratkaisu (KKO 27.5.2015 nro 1025) koski opettajan oppilaaseen kohdistamia voimakeinoja.

27. Näin myös Koulu 2017, s. 246.

3.2. Yksi vai useampi jatkokäsittelylupaperuste

Jatkokäsittelylupa-asian arviointi edellyttää niin hovioikeudessa kuin korkeimmassa oikeudessa sitä, että myös muut kuin muutoksenhakijan vetoamat jatkokäsittelylupaperusteet tutkitaan tuomioistuimissa viran puolesta.²⁸ Tämä tutkimusvelvollisuuden laajuutta koskeva vaatimus ei kuitenkaan kerro vielä sitä, missä järjestyksessä lupaperusteet pitäisi tutkia. Vaatimuksesta ei ole myöskään suoraan pääteltävissä, onko yhden lupaperusteen täyttyessä todettava myös kaikkien muiden mahdollisten perusteiden täyttyminen.

Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2013:66 (kohta 11) katsonut, että tarkistusperusteen täyttyminen arvioidaan lähtökohtaisesti ensimmäiseksi. Tämä johtuu siitä, että tarkistusperusteessa on kysymys siitä, onko käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta ja sen muuttumisen todennäköisyyttä mahdollista edes arvioida. Tätä käsittelyjärjestystä ei ole kuitenkaan noudatettu täysin johdonmukaisesti korkeimman oikeuden oikeuskäytännössä.²⁹

Jossain määrin sattumanvaraista näyttäisi olevan se, arvioiko korkein oikeus asiaa muiden lupaperusteiden kannalta, jos se katsoo esimerkiksi tarkistus- tai muutospäätöksen täyttyvän. Kuten edellä totesimme, jo yhden lupaperusteen täyttyminen johtaa jatkokäsittelyluvan myöntämiseen. Etenkin ennakkopäätöksissä on variaatiota jatkokäsittelylupaperusteiden laajuuden tutkimisessa.³⁰ Yhden tai useamman lupaperusteen täyttymistä esitellään taulukossa 3.

Taulukko 3: Täyttyneiden jatkokäsittelylupaperusteiden määrä ratkaisukohtaisesti korkeimman oikeuden JKL-oikeuskäytännössä 2012–2018.

	Yksi peruste	Kaksi perustetta	Kolme perustetta
Julkaistut	15 ³¹	12	2
Julkaisemattomat	18	3	0
Yhteensä	33	15	2

Asian palauttamiseen hovioikeuteen johtaneissa 29 julkaistussa ratkaisussa kahdessaatoista katsottiin, että jatkokäsittelylupa olisi pitäisi myöntää kahdella eri perusteella. Näistä ratkaisuista seitsemässä kyse on ollut muutos- ja ennakkoratkaisuperusteen muodostavasta perusteparista. Sen sijaan ennakkoratkaisuperuste

28. HE 105/2009 vp, s. 60 ja esim. KKO 2012:28, kohta 12 ja KKO 2012:33, kohta 21. Ks. tutkimusvelvollisuuden normatiivisesta perustasta Tapani 2019, s. 425–426.

29. Näin ratkaisut KKO 2013:39, KKO 2013:101 ja KKO 2014:31, joissa muutospäätös on käsitelty ennen tarkistusperustetta.

30. Ks. lupaperusteiden päällekkäisyydestä Tapani 2019, s. 426–427 ja 441.

31. Tässäkin lukumäärässä on mukaan luettuna KKO 2013:14. Ks. edellä alaviite 24.

on esiintynyt ainoana jatkokäsittelylupaperusteena vain kahdessa ratkaisussa. Muutos- ja ennakkoratkaisuperusteen muodostavan perusteparin yleisyys herättää kysymyksen siitä, soveltuuko muutosperuste aina, jos ennakkoratkaisuperusteen edellytykset täyttyvät.

Lain esitöissä korostetaan yhtäältä sitä, että ennakkoratkaisuperusteen voidaan katsoa täyttyvän myös silloin, kun käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta ei ole aihetta epäillä.³² Toisaalta muutosperustetta koskevissa esityölausumissa on todettu, että jatkokäsittelylupa pitäisi pääsääntöisesti myöntää silloin, kun harkinta kohdistuu oikeuskysymykseen, jonka osalta ei ole olemassa vakiintunutta soveltamiskäytäntöä.³³ Myös oikeuskirjallisuudessa on tuotu esiin se, että aukotilanne tosiasiallisesti vaikuttaa myös lopputuloksen oikeellisuusarviointiin.³⁴

Korkein oikeus on perustellut ratkaisussa KKO 2014:4 (kohta 12) muutos- ja ennakkoratkaisuperusteen täyttymistä seuraavasti: ”Laissa ei siten ole selvää tilanteeseen soveltuva säännöstä, eikä sitä koskien ole vakiintunutta oikeuskäytäntöäkään. *Tähän nähden* (kurs. lisätty kirjoittajat) Korkein oikeus katsoo, että käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta on ollut aihetta epäillä. Koska kysymyksellä on myös yleisempää merkitystä lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa asioissa, on jatkokäsittelylupan myöntäminen ollut tärkeää myös tällä perusteella. Näin ollen hovioikeuden olisi tullut myöntää jatkokäsittelylupa sekä muutos- että ennakkoratkaisuperusteella.”

Muutos- ja ennakkoratkaisuperusteen täyttymistä on eräissä muissakin ratkaisuissa arvioitu yhdessä, mikä viittaisi siihen, että ennakkoratkaisuperusteen täyttymisestä seuraa varsin usein myös muutosperusteen täytyminen.

Korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntö ei anna kuitenkaan tulkintatukea sille, että muutosperuste täytyisi automaattisesti, kun ennakkoratkaisuperusteen katsotaan täyttyvän. Tätä osoittaa havainnollisesti ratkaisu KKO 2018:85. Kysymys oli osin siitä, voidaanko yhdyskuntapalvelu muuntaa vankeuden sijasta valvontarangaistukseksi silloin, kun muuntaminen tapahtuu yhdyskuntaseuraamuslain 82 §:n 2 momentin nojalla vastaajan tultua tuomituksi toisessa asiassa ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Ratkaisun perusteluissa (kohta 21) todetaan yhtäältä, että erikseen selostetut näkökohdat puoltavat vahvasti sitä, että käräjäoikeuden ratkaisu on lopputulokseltaan selvästi oikea, eikä jatkokäsittelylupan myöntämiseen muutosperusteella ole aihetta. Toisaalta perusteluissa (kohta 22) tuodaan esiin, että kysymystä ei ole käsitelty lain esitöissä eikä oikeuskäytännössä, säännöksen soveltamiskäytäntö voi olla epäyhtenäistä ja kysymys saattaa esiintyä toistuvasti. Näin ollen ennakkoratkaisuperusteen

32. HE 105/2009 vp, s. 33.

33. HE 105/2009 vp, s. 60.

34. Koulu 2017, s. 245 ja Tapani 2019, s. 426.

katsottiin täyttyneen. Ratkaisun KKO 2018:85 valossa ennakkoratkaisuperustetta pitää siten arvioida muutosperusteeseen nähden itsenäisesti.³⁵

Yhteenvedona voidaan siten todeta, että noin puolet julkaistuista korkeimman oikeuden jatkokäsittelylupaa koskevista ratkaisuisa (15 kpl) koskee vain yhden jatkokäsittelylupaperusteen täyttymistä ja noin puolet (14 kpl) kahden tai useamman perusteen täyttymistä. Ainoastaan kahdessa julkaistussa ratkaisussa kolmen jatkokäsittelylupaperusteen katsottiin täyttyneen.³⁶

Toisinaan ratkaisujen perusteluissa on nimenomaan todettu, että asiaa ei ole aihetta erikseen arvioida useamman kuin yhden jatkokäsittelylupaperusteen näkökulmasta.³⁷ Tällöin merkitystä saattaa olla sillä, onko täyttyneeksi katsottu jatkokäsittelylupaperuste koskenut koko asiaa vai pelkästään osaa siitä. Lisäksi on mahdollista, että ennakkopäätöksissä on ajoittain pyritty myös tiettyyn pedagogisuuteen jatkokäsittelylupaperusteiden yksityiskohtaisen tarkastelun kautta. Yllättävänä ei voida siten pitää sitä, että julkaistuissa korkeimman oikeuden jatkokäsittelyluparatkaisuisa on jo ennakkopäätösjärjestelmän takia pyritty eri jatkokäsittelylupaperusteiden kattavaan ja esimerkinomaiseen tarkasteluun.

Hypoteesia eri jatkokäsittelylupaperusteiden perusteellisesta arvioinnista nimenomaan julkaistuissa ratkaisuisa tukevat havainnot jatkokäsittelylupaperusteiden esiintymisestä korkeimman oikeuden julkaisemattomassa ratkaisukäytännössä. 21 julkaisemattoman ratkaisun joukosta vain kolmessa ratkaisussa katsottiin kahden eri jatkokäsittelylupaperusteen täyttyneen. Sen sijaan yksi peruste täyttyi 18 tapauksessa. Näin ollen voidaan todeta, että julkaisemattomissa ratkaisuisa ei ole nähty tarvetta asian käsittelyyn muiden jatkokäsittelylupaperusteiden kannalta silloin, jos yhden perusteen on katsottu täyttyvän.³⁸

3.3. Yhden perusteen useampikertainen täyttyminen tai osittainen täyttymättä jääminen

Ratkaisuisa käsiteltyjen jatkokäsittelylupaperusteiden määrän vaihtelevuuden lisäksi vaihtelevuutta on myös siinä, arvioidaanko tiettyä jatkokäsittelylupaperustetta yhden vai useamman kysymyksen kohdalla. Tähän näyttäisi vaikuttavan ennen kaikkea se, millä eri perusteilla jatkokäsittelylupaa on muutoksenhake-

35. Vrt. kuitenkin uudempi ratkaisu KKO 2019:77, jossa perusteita on jälleen arvioitu yhdessä.

36. KKO 2012:28 (muutos-, tarkistus- ja ennakkoratkaisuperuste) ja KKO 2015:91 (muutos- ja tarkistusperuste sekä painava syy).

37. Ks. esim. KKO 2018:13, kohta 22 ja KKO 2017:62, kohta 11.

38. Julkaistujen ja julkaisemattomien ratkaisujen ero korostuu erityisesti tarkistusperusteen kohdalla. Julkaistuissa ratkaisuisa tarkistusperuste oli ainoa täyttynyt jatkokäsittelylupaperuste vain yhdessä asiassa. Julkaisemattomissa ratkaisuisa näin oli kuudessa asiassa.

muksessa vaadittu.³⁹ Esimerkiksi ratkaisussa KKO 2013:101 oli kyse siitä, että A oli tuomittu törkeästä rattijuopumuksesta. A oli käynnistänyt auton kaksi kertaa aamuyöllä Helsingissä keskusta-alueella istuessaan henkilöauton matkustajan puoleisella etuistuimella. A:n menettelyn seurauksena auto oli liikkunut käynnistysmoottorin voimalla useita metrejä, ja hän oli pitänyt kiinni ohjauspyörästä. Korkein oikeus katsoi, että jatkokäsittelylupa olisi pitänyt myöntää ajoneuvon kuljettamista (muutosperuste) ja vaaran aiheuttamista (tarkistusperuste) koskevien tunnusmerkistökriteerijöiden täyttymisestä, kuljettamista koskevan tahallisuuden arvioinnista (tarkistusperuste) sekä rangaistuksen määräämisestä eli tuomitusta rangaistuksesta (muutosperuste). Ratkaisua voidaan pitää poikkeuksellisen seikkaperäisesti perusteltuna.

Vaikka edellä mainitussa ratkaisussa KKO 2013:101 päädyttiin siihen, että jatkokäsittelylupa olisi pitänyt myöntää useasta eri kysymyksestä, jatkokäsittelylupaa ei kuitenkaan tarvinnut myöntää näyttökysymyksen arvioimiseksi (kohta 12). Samaan johtopäätökseen päädyttiin myös ratkaisussa KKO 2015:70 (kohta 24), jossa arviointi kohdistui toiseen käsiteltävänä olleeseen syytekohtaan.⁴⁰

Mikä on tällaisten muutoksenhakijan näkökulmasta kielteisten lausumien merkitys asian jatkokäsittelylle? Kummassakin edellä mainitussa ratkaisussa jatkokäsittelylupa myönnettiin muutoksenhakijalle rajoittamattomana, mikä johtune siitä, että rajoitettua jatkokäsittelylupaa ei ole katsottu joko tarpeelliseksi tai lainkaan mahdolliseksi. Perustelulausumilla voidaan kuitenkin ajatella olevan merkitystä hovioikeuden harkitessa pääkäsittelyn tarvetta tai sen rajaamista asian palauttamisen jälkeen. Sama oletus soveltune myös niihin edellä kuvattuihin esimerkkitalanteisiin, joissa tietty jatkokäsittelylupaperuste täyttyy monta kertaa.

3.4. Rajoitetut jatkokäsittelyluvat

Korkeimman oikeuden ratkaisukäytännöstä löytyy myös ratkaisuja, joissa jatkokäsittelylupa olisi korkeimman oikeuden mukaan pitänyt myöntää oikeudenkäymiskaaren 25 a luvun 12 §:n nojalla rajoitettuna. Tällöin hovioikeuden ratkaisua on muutettu vain osittain, eivätkä muutoksenhakijan kaikki vaatimukset ole kokonaisuudessaan menestyneet. Esimerkkinä voidaan mainita ratkaisu KKO 2014:63, jossa oli kysymys pahoinpitelystä. A:n jatkokäsittelylupahakemus oli

39. Sen lisäksi on otettava huomioon myös mahdolliset viran puolesta havaitut seikat. Ks. esim. KKO 2018:85, kohdat 24–27 (yhdyskuntapalvelun vankeudeksi muuntamisen edellytykset) ja KKO 9.5.2018 nro 944 (vastaajalle tuomitun yhdyskuntapalvelun tuntimäärä).

40. Ratkaisussa katsottiin myös, että tietyn syytekohtan osalta jatkokäsittelylupa piti myöntää tarkistusperusteella mutta ei muutosperusteella. Ks. myös julkaisematon ratkaisu KKO 19.3.2015 nro 540, jossa näytön arviointiin ei ollut tarpeen myöntää jatkokäsittelylupaa vastaajan kiistämän menettelyn osalta, mutta jatkokäsittelylupa oli tarpeen rikoskumppanuutta koskevaan arviointiin.

koskenut rangaistuksen mittaamista sekä vahingonkorvausvelvollisuutta kivusta, säyrystä ja muusta tilapäisestä haitasta sekä erikseen leikkauskulujen korvaamista. Korkein oikeus katsoi, että jatkokäsittelylupa piti myöntää pelkästään leikkauskulujen korvaamista koskevaan kysymykseen.

Vastaavasti ratkaisussa KKO 19.10.2018 nro 1977 jatkokäsittelylupa piti myöntää tarkistusperusteella kysymykseen tietyn syytekohtan syyksilukemisesta ja yhteisen rangaistuksen mittaamisesta. Toista syytekohtaa koskeva jatkokäsittelylupavaatimus hylättiin, eikä hovioikeuden päätöstä muutettu.

Jatkokäsittelyluvan rajoittaminen voidaan toteuttaa myös siten, että muutoksenhakijalle myönnetään oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 3 §:n 2 momentin nojalla *rajoitettu valituslupa*.⁴¹ Näin on menetelty esimerkiksi ratkaisussa KKO 2014:89. Kyseisessä ratkaisussa vastaaja A oli tuomittu kahdesta kunnianloukkauksesta sakkorangaistukseen sekä vahingonkorvausvelvollisuuteen. Tämän lisäksi A oli velvoitettu poistamaan eräät verkkoviestit kaikilta ylläpitämiltään internet-sivuilta. A oli vaatinut hovioikeudessa, että syyte hylätään ja että verkkoviestien hävittämismääräystä täsmennetään. Hovioikeus ei ollut myöntänyt A:lle jatkokäsittelylupaa.

Korkein oikeus myönsi A:lle valitusluvan pelkästään verkkoviestien poistamista koskevasta vaatimuksesta, ja lopulta muutti hovioikeuden päätöstä tältä osin myöntäen A:lle jatkokäsittelyluvan rajoitettuna. Korkein oikeus ei toisin sanoen ottanut arvioitavakseen hovioikeuden päätöstä siltä osin kuin jatkokäsittelylupaa ei ollut myönnetty syyllisyyskysymyksestä.

Rajoitettuja jatkokäsittelylupia koskevan kategorian alle voidaan sijoittaa tilanne, jossa hovioikeus on ensin myöntänyt jatkokäsittelyluvan rajoitettuna. Sen jälkeen on mahdollista, että korkein oikeus katsoo, että jatkokäsittelylupa olisi pitänyt myöntää koko asiaan. Tästä on esimerkkinä ratkaisu KKO 2015:70, jossa vastaajan syyksi oli käräjäoikeudessa luettu yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen ja kunnianloukkaus. Hovioikeus oli myöntänyt jatkokäsittelyluvan ainoastaan vahingonkorvausvelvollisuuteen jättäen myöntämättä sen syyksilukemisesta koskevasta kysymyksestä. Korkein oikeus katsoi, että jatkokäsittelylupa piti myöntää molemmista syytekohtista. Asia palautettiin kokonaisuudessaan hovioikeuteen, mikä tarkoittaa sitä, että myös hovioikeuden aikaisempi asiaratkaisu vahingonkorvausvelvollisuudesta kumottiin.

41. Valituslupahakemus voidaan muilta osin heti hylätä tai kysymys valitusluvan myöntämisestä voidaan jättää valitusasiaa käsittelevän jaoston ratkaistavaksi oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 3 §:n 4 momentin nojalla. Osittaisen tai rajoitetun valitusluvan myöntäminen on toiminut lainsäädännöllisenä esikuvana rajoitetun jatkokäsittelyluvan myöntämistä koskevalle oikeudenkäymiskaaren 25 a luvun 12 §:lle (HE 105/2009 vp, s. 62).

3.5. Epätyypilliset palautuspäätökset

Hovioikeuden jatkokäsittelyluparatkaisun kumoaminen korkeimmassa oikeudessa johtaa lähtökohtaisesti jatkokäsittelyluvan myöntämiseen joko kokonaan tai osittain sekä ratkaisun palauttamiseen hovioikeuteen. Korkein oikeus on kuitenkin antanut kaksi erikoislaatuista päätöstä, joissa meneteltiin tästä poikkeavalla tavalla.⁴² Molemmissa oli kysymys hovioikeuden ratkaisuiista, joissa jatkokäsittelyluvan epävässä päätöksessä oli arvioitu käräjäoikeuden tuomiota. Kyse oli toisin sanoen jo hovioikeustasolla tavanomaisesta poikkeavasta tilanteesta.

Ratkaisussa KKO 2013:14 oli kysymys vuokrasaatavia koskevasta velkomuskanteesta, jonka käsittelyn yhteydessä A oli esittänyt, että hänellä oli muun ohella asunnossa tehtyyn siivoustyöhön perustuva vastasaatava kantajalta. A:n mukaan hän oli siivonnut asuntoa osin itse ja osin käyttänyt tähän siivoojaa. Käräjäoikeuden tuomion perustelujen mukaan asuntoa siivoamaan palkattu ammattisiivooja oli käräjäoikeuden pääkäsittelyssä kertonut siivonneensa asuntoa yhteensä 14 tunnin ajan, minkä jälkeen asuntoon oli jäänyt vielä siivottavaa. Näin ollen A:n oman siivoustyön määräksi arvioitiin 15 tuntia. A valitti hovioikeuteen todeten, että käräjäoikeus oli arvioinut hänen oman siivoustyönsä määrän virheellisesti.

Hovioikeus totesi, että henkilötodistelusta tehdyn tallenteen sekä siivouslaskun perusteella ammattisiivooja oli siivonnut A:n asuntoa käräjäoikeuden tuomioon kirjatun 14 tunnin sijasta vain seitsemän tunnin ajan. Käräjäoikeuden tuomion perustelujen oikaiseminen edellä mainitulla tavalla ei kuitenkaan vaikuttanut asiassa tehtäviin johtopäätöksiin ainakaan A:lle epäedullisella tavalla, eikä pääkäsittelyn toimittaminen ollut sen takia tarpeen. Hovioikeus ei siten myöntänyt A:lle jatkokäsittelylupaa.

Korkeimman oikeuden mukaan hovioikeus oli tosiasiaa suorittanut näytön arvioinnin uudelleen tietyiltä osin ilman, että asiaa olisi otettu käsiteltäväksi. Lausuma viittaa nimenomaan edellä todetulla tavalla siihen, että hovioikeus oli oikaissut käräjäoikeuden tuomion perusteluja katsoen kuitenkin, että muutoksella ei ollut vaikutusta asiassa tehtäviin johtopäätöksiin ainakaan valittajalle epäedullisella tavalla. Kysymys ei näin ollen ollut jatkokäsittelylupaa koskevan ratkaisun perusteleminen, vaan käräjäoikeuden tuomion perustelujen muuttamisesta. Asiassa oli korkeimman oikeuden mukaan tapahtunut hovioikeudessa oikeudenkäyntivirhe, jonka takia hovioikeuden päätös oli kumottava.

Korkeimman oikeuden ratkaisun päätöslauselmasta selviää, että A:lle ei ole myönnetty jatkokäsittelylupaa, vaan asia on pelkästään palautettu hovioikeuteen. Oletamme tämän johtuneen siitä, että kyse on ollut jatkokäsittelylupaharkintaan

42. Kahden laajemmin käsitellyn asian lisäksi jossain määrin erikoislaatusena voidaan pitää myös ratkaisua KKO 2016:17, jossa jatkokäsittelylupa on korkeimmassa oikeudessa myönnetty käräjäoikeuden käsittelyratkaisun osalta. Pääasian osalta jatkokäsittelylupaharkinta on jätetty hovioikeudelle.

liittyvästä oikeudenkäyntivirheestä, eikä korkeimmassa oikeudessa ole erikseen arvioitu jatkokäsittelylupaperusteiden täyttymistä. Päätöksen perustelut tosin viittaavat jatkokäsittelylupajärjestelmän systematiikassa muutosperusteen sekä näytön arviointia koskevan korotetun kynnyksen täyttymiseen. Todetusta oikeudenkäyntivirheestä huolimatta olisi siten ainakin teoriassa ollut mahdollista, että hovioikeus olisi palautuspäätöksen jälkeen evännyt A:lta jatkokäsittelyluvan uudestaan.

Ratkaisussa KKO 2013:62 oli puolestaan kyse siitä, että käräjäoikeus ei ollut ottanut huomioon tuomitsemaansa rangaistusta alentavana seikkana aikaisempaa rangaistusta, joka rikoslain 7 luvun 6 §:n mukaan voitiin ottaa huomioon. Käräjäoikeus ei ollut myöskään lausunut, miksi tällaista rangaistusta ei ollut otettu huomioon. Hovioikeus ei ollut myöntänyt jatkokäsittelylupaa. Hovioikeus oli kuitenkin todennut päätöksessään, että tuomiolla, joka sanotulla tavalla voitiin ottaa huomioon, ei ollut hovioikeuden harkinnan mukaan vaikutusta tuomittavaan rangaistukseen.

Korkein oikeus katsoi ratkaisussaan, että käräjäoikeuden tuomio oli virheelinen. Jossain määrin ratkaisussa KKO 2013:14 noudatettua päättelyä seuraten hovioikeuden katsottiin tosiasiallisesti tehneen uudelleen rangaistuksen mittaamista koskevan harkinnan. Lisäksi korkein oikeus totesi perusteluissaan, että käräjäoikeuden päätöksessä (sic, po. tuomiossa) on sellainen virhe, että käräjäoikeuden ratkaisun lopputulosta on aihetta epäillä. Korkein oikeus ei kuitenkaan myöntänyt muutoksenhakijalle jatkokäsittelylupaa, vaan palautti asian hovioikeuteen.

Palautusratkaisu vaikuttaa erikoiselta, kun otetaan huomioon, että ratkaisun perusteluissa on nimenomaan todettu muutosperusteen täyttyneen. Näyttäisi siltä, että hovioikeus olisi ainakin teoriassa voinut jättää jatkokäsittelyluvan myöntämättä. Saattaa olla, että merkitystä on annettu ratkaisuselosteesta ilmenevällä tavalla sille, että muutoksenhakija oli korkeimmassa oikeudessa vaatinut asian palauttamista hovioikeuteen jatkokäsittelyluvan edellytysten uudelleen tutkimiseksi. Tulkintaamme tukee se, että korkein oikeus on kahdessa samankaltaista tilannetta eli rikoslain 7 luvun 6 §:n soveltamatta jättämistä koskevassa julkaisemattomassa ratkaisussaan myöntänyt hakijalle suoraan jatkokäsittelyluvan.⁴³

43. KKO 28.3.2014 nro 700 ja KKO 14.6.2018 nro 1254. Ensin mainitussa ratkaisussa katsottiin, että jatkokäsittelylupa piti myöntää muutosperusteen lisäksi tarkistusperusteella, koska käräjäoikeus ei ollut lainkaan lausunut aikaisemman rangaistuksen rikoslain 7 luvun 6 §:n mukaisesta vaikutuksesta. Viimeksi mainitussa jatkokäsittelylupa piti myöntää pelkästään muutosperusteella.

4. Palautuspäätösten jälkeiset hovioikeusratkaisut

Jatkokäsittelylupajärjestelmästä saatava kuva täydentyy analysoimalla niitä hovioikeuden ratkaisuja, jotka on annettu korkeimman oikeuden palautuspäätöksen jälkeen kyseisissä asioissa. Näitä hovioikeuden ratkaisuja on yhteensä 50 kappaletta. Tuomiot on tilattu kunkin hovioikeuden kirjaamosta viittaamalla korkeimman oikeuden palautuspäätöksiin.

Taulukosta 4 ilmenee se, kuinka usein käräjäoikeuden tuomiota muutettiin korkeimman oikeuden viitoittamalla tavalla. Tiedot on ilmoitettu erikseen sen mukaan, onko korkeimman oikeuden päätös ollut ennakkopäätös vai julkaisematon ratkaisu. Olemme määritelleet muutuskriteerin siten, että käräjäoikeuden ratkaisua on muutettu muutoksenhakijan eduksi niiden seikkojen perusteella, joihin on kiinnitetty huomiota korkeimman oikeuden palautuspäätöksessä.⁴⁴ Osittaisena muutoksena on pidetty esimerkiksi sitä, että rangaistus on muuttunut hovioikeudessa, vaikka korkein oikeus on katsonut rikosasiassa jatkokäsittelyluvan olleen tarpeen sekä syyksilukemista että rangaistuksen määräämistä koskevasta kysymyksestä.⁴⁵ Toinen esimerkki tällaisesta osittaisesta muutoksesta on vahingonkorvauksen tai oikeudenkäyntikulujen korvauksen määrän alentaminen hovioikeudessa silloin, kun jatkokäsittelylupa on liittynyt korvausvastuun perusteeseen.⁴⁶

Taulukko 4: Hovioikeuksien muutokset käräjäoikeuksien tuomioihin KKO:n palautuspäätöksen jälkeen.

	Muutos	Osittainen muutos	Ei muutosta	Sovinto
Julkaistut	17	3	8	1
Julkaisemattomat	10	3	6	2
Yhteensä	27	6	14	3

Käräjäoikeuden ratkaisua on korkeimman oikeuden käsittelyn jälkeen muutettu olennaisella tavalla 27 asiassa, eli noin 54 prosentissa ratkaisuista. Jos myös osittaiset muutokset lasketaan mukaan, muutosten osuus nousee 66 prosenttiin eli kahteen kolmasosaan. Hovioikeuksien omaa jatkokäsittelylupakäytäntöä viime vuosilta kuvaavien tilastojen valossa noin 50 prosentissa jatkokäsittelyluvan saa-

44. Tämä ei välttämättä tarkoita muutoksenhakijan kaikkien vaatimusten hyväksymistä, sillä olennaista on nimenomaan muutoksenhakemuksen menestyminen korkeimman oikeuden esille nostamien seikkojen kannalta.

45. Näin esim. yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä ynnä muuta koskenut KKO 2015:70 ja Helsingin hovioikeuden tuomio 13.10.2016 nro 142140.

46. Ks. esim. oikeudenkäyntikuluja koskeva KKO 2017:68 ja sitä seurannut Rovaniemen hovioikeuden tuomio 20.3.2018 nro 90.

neista asioista on päädytty muuttamaan käräjäoikeuden tuomion lopputulosta tai palauttamaan asia takaisin käräjäoikeuteen.⁴⁷ Käräjäoikeuksien tuomioihin tehtyjen muutosten osuus korkeimman oikeuden palauttamissa asioissa vaikuttaa siis olevan tavanomaista suurempi. Tämä tulos viittaa jossain määrin siihen, että käräjäoikeuksien tuomioihin liittyvät epäselvyydet ja virheet saattavat olla korostuneessa asemassa niissä jatkokäsittelylupa-asioissa, joissa korkein oikeus päätyy myöntämään valitusluvan.

Aineistoon mahtuu viisi hovioikeuden äänestysratkaisua, ja kaksi hovioikeuden ratkaisua julkaistiin.⁴⁸ Merkille pantavaa on ratkaisuja koskevan julkaisukynnyksen ylittyminen, koska käsittelyn aikaisemmassa vaiheessa jatkokäsittelyluvan perusteiden ei katsottu täyttyneen.

Millä tavalla hovioikeuden ratkaisu voidaan luokitella korkeimman oikeuden soveltamien jatkokäsittelylupaperusteiden näkökulmasta? Tehtävä ei ole kovin yksinkertainen, koska useassa tapauksessa korkein oikeus on katsonut enemmän kuin yhden lupaperusteen täyttyneen. Kun tarkastellaan neljästä ei-muutosta ratkaisua, voidaan todeta, että niissä yhdeksässä oli kyse muutosperusteesta, kolmessa tarkistusperusteesta (yhden kerran yhdessä muutosperusteiden kanssa), kolmessa ennakkoratkaisuperusteesta (kaksi kertaa yhdessä muutosperusteiden kanssa) ja kahdessa painavasta syystä.

Niissä tapauksissa, joissa korkein oikeus on katsonut muutosperusteen täyttyneen, on käräjäoikeuden ratkaisu muuttunut noin 74 prosentissa tapauksista, eli noin kolme neljäsosaa ratkaisuista on muuttunut. Kyseinen osuus on huomattavasti suurempi kuin edellä selostettu jatkokäsittelyluvan saaneiden asioiden keskimääräinen muutosprosentti (noin 50 %) hovioikeuksissa. Aineistoon sisältyi 12 asiaa, joissa muutosperusteen ei katsottu korkeimmassa oikeudessa täyttyneen. Näissä tapauksissa käräjäoikeuden ratkaisu muuttui 7 ratkaisun kohdalla, eli muutosprosentti oli noin 58. Tämä vastaa suhteellisen hyvin yleistä jatkokäsittelyluvan saaneiden asioiden muutosprosenttia hovioikeuksissa.

Hovioikeuden tuomioiden lopputulokset on liitetty yhteen korkeimman oikeuden täyttyneiksi katsomien jatkokäsittelylupaperusteiden kanssa taulukossa 5. Muiden lupaperusteiden osalta on korostettava sitä, että perusteet ovat useimmiten korkeimmassa oikeudessa täyttyneet yhdessä muutosperusteiden kanssa.⁴⁹

47. Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 1/2019, s. 24–25. Tilastoissa esitetään omana luokkana pelkästään perusteluihin tehty muutokset ja lopputuloksen kannalta epäolennaiset muutokset. Tällaisten ratkaisujen osuus on vuositasolla noin 15 prosenttia. Tarkempaa tietoa epäolennaisen muutoksen käsitteestä ei ole ollut saatavissa. Tässä artikkelissa on lähdetty siitä olettamasta, että käyttämämme osittaisen muutoksen käsite ei tarkoittaisi missään tilanteessa tilastoinnin mukaista epäolennaista muutosta vaan niin sanottua tavallista lopputuloksen muutosta.

48. Vaasan hovioikeus 2016:2 (KKO 2015:27) ja Itä-Suomen hovioikeus 2017:1 (KKO 2016:17).

49. Edellä on todettu, että muutosperuste on täyttynyt noin kolmessa ratkaisussa neljästä.

Taulukko 5: Hovioikeuden tuomioiden lopputulokset ja korkeimman oikeuden jatkokäsittelylupaperusteet.

	Muutos	Näyttö	Tarkistus	Ennakkoratkaisu	Painava syy
KKO	38	8	14	12	5
Muutos HO:ssa	25	6	7	7	2
Osittainen muutos HO:ssa	3	0	2	2	0
Sovinto HO:ssa	1	0	2	0	1
Ei muutosta HO:ssa	9	2	3	3	2

Aineistoon sisältyy myös sellaisia ratkaisuja, joissa hovioikeudessa on saavutettu sovinto. Näistä kahdessa sovintoratkaisussa oli kyse lapsen huoltoa ja tapaamis-oikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta sekä velkomusta koskevasta asiasta.⁵⁰ Ensin mainitussa asiassa sovinto syntyi hovioikeuden tuomion mukaan pitkälti korkeimman oikeuden päätöksessä mainittujen näkökohtien mukaisesti. Velkomusasiassa riitaa oli alkujaan ollut velan vanhentumisesta, ja korkeimman oikeuden ratkaisussa oli keskitytty arvioimaan vastaajan hovioikeudelle esittämän uuden todistelun merkitystä jatkokäsittelyluvan myöntämisen kannalta.⁵¹

Kolmas sovinnoksi tulkittu ratkaisu oli pahoinpitelyä koskeva rikosasia, jossa syyte oli kärjäoikeudessa hylätty, ja asianomistaja oli riitauttanut näyttöratkaisun.⁵² Tapaus on siinä mielessä erikoinen, että muutoksenhakijan vastapuoli eli vastaaja kuoli asian ollessa korkeimman oikeuden käsiteltävänä. Näin ollen asia palautettiin lopulta hovioikeuteen pelkästään asianomistajan vahingonkorvausvaatimuksen ja oikeudenkäyntikulujen korvaamisen käsittelemiseksi. Asianosaiset pääsivät näistä kysymyksistä hovioikeuden päätöksen mukaan sovintoon, minkä johdosta asianomistaja peruutti valituksensa.⁵³

Muutamissa hovioikeuteen palautetuissa asioissa on tapahtunut niin, että todistusaineisto on rikastunut kärjäoikeudessa vastaanotettuun todisteluun verrattuna. Ratkaisussa KKO 2012:27 oli kysymys muun muassa siitä, millaista näyttöä oli rikoksenteijästä muun muassa törkeää liikenneturvallisuuden vaarantamista koskevassa asiassa. Hovioikeuden tuomiosta ilmenee, että vastaajan kertomus oli täsmentynyt kärjäoikeudessa annettuun verrattuna, ja kertomusta

50. Lapsiasiaan liittyvät KKO 2017:54 ja Itä-Suomen hovioikeuden päätös sovinnon vahvistamisesta 20.11.2017 nro 624 sekä tuomio 17.1.2018 nro 13 (viivästymishyvytyt ja oikeudenkäyntikulut). Velkomusasiaa koskevat puolestaan KKO 11.10.2016 nro 2068 ja Helsingin hovioikeuden tuomio 12.4.2017 nro 489.

51. Sovinnon syntymistä on voinut edesauttaa se, että kantajan vaatima velan pääoma oli 5 000 euroa, ja asia oli sovinnon syntyessä ollut tuomioistuimissa vireillä yli viisi vuotta.

52. KKO 25.6.2018 nro 1319.

53. Turun hovioikeuden päätös 27.9.2018 nro 140675.

oli myös pidetty uskottavana.⁵⁴ Tämä johti syytteen hylkäämiseen. Korkeimman oikeuden julkaisemattomassa ratkaisussa KKO 19.9.2018 nro 1783 oli puolestaan kyse siitä, että käräjäoikeudella ei katsottu olleen perusteita vedota iäkkään asianomistajan esitutkintakertomukseen, kun mahdollisuuksia hänen kuulemisekseen ei ollut riittävästi selvitetty. Hovioikeus kuuli asianomistajaa pääkäsittelyssä ja piti käräjäoikeuden syyksilukevan ratkaisun voimassa.

Aineistoon sisältyi myös kolme juttua, joissa hovioikeus oli korkeimman oikeuden palautuspäätöksen jälkeen vuorostaan palauttanut asian käräjäoikeuteen.⁵⁵ Tämä ei ole kuitenkaan yllättävää, sillä kaikissa tapauksissa korkeimmassa oikeudessa kiinnitettiin huomiota nimenomaan käräjäoikeuden menettelyvirheeseen. Ratkaisussa KKO 2017:76 käräjäoikeus oli riita-asiaa hylännyt kanteen kirjallisessa valmistelussa annetulla tuomiolla, kun taas ratkaisussa KKO 2018:62 käräjäoikeus oli jättänyt yksipuolisen tuomion antamisen jälkeen tehdyn takaisinsaantihakemuksen tutkimatta. Julkaisemattomassa ratkaisussa KKO 10.10.2018 nro 1913 käräjäoikeus oli jättänyt asianomistajan ajaman rikosasian tutkimatta virheellisin perustein.

Näkemyksemme mukaan on täysin loogista, että hovioikeus palauttaa jutun edelleen käräjäoikeuteen tilanteessa, jossa hovioikeus pitää käräjäoikeuden tuomiota ongelmallisena korkeimman oikeuden palautuspäätöksessä todettujen perusteluiden valossa. Oikeudenkäynnin kokonaiskeston näkökulmasta tämä menettelytapa ei ole tietenkään optimaalinen ratkaisu.⁵⁶

Viimeisenä voidaan vielä lyhyesti käsitellä sitä, missä määrin jatkokäsittelylupa-asioita on käsitelty korkeimmassa oikeudessa niin sanotulla toisella kieroksella sen jälkeen, kun hovioikeus on antanut asiaratkaisunsa. Selvityksemme mukaan yhteensä 50 asian joukosta 14 tapauksessa korkeimmalta oikeudelta haettiin valituslupaa hovioikeuden tuomion jälkeen. Neljässä asiassa valituslupa myönnettiin. Tapausten pienen määrän johdosta ei kuitenkaan liene syytä tehdä mitään johtopäätöksiä siitä, että valituslupa on tässä otoksessa myönnetty selvästi keskimääräistä useammin. Niistä asioista, joissa valituslupa myönnettiin, kaksi ratkaisua julkaistiin, yksi jäi julkaisematta ja yhden käsittely on tätä kirjoittaessa kesken.⁵⁷ Yhdessä julkaistussa ja yhdessä julkaisemattomassa ratkaisussa korkein

54. Helsingin hovioikeuden tuomio 1.6.2012 nro 1496.

55. Turun hovioikeuden päätös 3.10.2018 nro 783 (ratkaisu KKO 2017:76), Helsingin hovioikeuden päätös 26.3.2019 nro 361 (KKO 2018:62) ja Turun hovioikeuden päätös 1.11.2018 nro 849 (KKO 10.10.2018 nro 1913). Aineistoon sisältyi neljäskin käräjäoikeuteen palautettu asia, mutta siinä palauttaminen johtui siitä, että käräjäoikeus oli ratkaissut käsiteltävänä olleen kysymyksen välituomiolla (KKO 2018:13 ja Helsingin hovioikeuden tuomio 21.12.2018 nro 1726).

56. On kuitenkin syytä korostaa, että edellä mainitun Helsingin hovioikeuden päätöksen 26.3.2019 mukaan asiassa oli pyritty käymään sovintoneuvotteluita hovioikeudessa ennen asian palauttamista käräjäoikeuteen.

57. Julkaistut ratkaisut ovat KKO 2014:40, jossa oli kyse oikeudenkäyntikuluista (taustalla KKO 2012:44) sekä KKO 2019:36 (taustalla KKO 2016:17). Julkaisematon ratkaisu on KKO

oikeus oli aikaisemmin jatkokäsittelylupaa koskevassa harkinnassaan katsonut ennakkoratkaisuperusteen täyttyvän.⁵⁸

5. Johtopäätökset

Jatkokäsittelylupajärjestelmästä piiryy sitä koskevan oikeuskäytännön valossa kuva, jossa korkein oikeus on kohdistanut merkittäviä voimavaroja jatkokäsittelylupaperusteiden tulkinnallisen sisällön tarkentamiseen ja ratkaisuharkinnan ohjaamiseen. Ratkaisukäytännöstä voidaan tehdä ainakin kolme havaintoa. Ensinnäkin valtaosassa niin julkaistuja kuin julkaisemattomia ratkaisuja on päädytty siihen, että hovioikeuden olisi pitänyt myöntää jatkokäsittelylupa. Toiseksi ratkaisut vahvistavat käsitystä siitä, että jatkokäsittelylupaperusteiden soveltamisalueet ovat osittain päällekkäiset, ja erilaisten lupaperusteparien muodostuminen on tyypillistä ratkaisuharkinnalle. Kolmanneksi näköpiirissä ei ole selkeitä merkkejä siitä, että jatkokäsittelylupaa koskevien ratkaisujen määrä olisi merkittävästi vähenemässä. Päinvastoin voidaan havaita, että sekä julkaistujen että julkaisemattomien ratkaisujen määrä on kasvanut viime vuosina.

Korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntö painottuu selvästi niihin tilanteisiin, joissa korkeimman oikeuden mukaan hovioikeuden olisi pitänyt myöntää jatkokäsittelylupa. Tämä osoittaa käsityksemme mukaan sitä, että korkein oikeus on halunnut panostaa oikeuskäytännön yhtenäisyyden luomiseen nimenomaan luvan myöntämistä koskevalla ratkaisukäytännöllä. Lisäksi korkeimman oikeuden rooli voidaan hahmottaa eräänlaisena jatkokäsittelylupajärjestelmän varaventtiilinä. Vaikka korkeimman oikeuden jatkokäsittelyluparatkaisuja on lukumääräisesti suhteellisen paljon, ne muodostavat silti vain pienen osa niistä jatkokäsittelylupa-asioista, joista korkeimmassa oikeudessa on viime vuosina haettu valituslupaa. Vaikuttaisi siltä, että hovioikeuksien jatkokäsittelylupaharkinta on korkeimman oikeuden näkökulmasta pääosin kohdallaan.⁵⁹ Sen sijaan jatkokäsittelylupa-asioita koskevaan valituslupaharkintaan sisältyy väistämättä avoimia kysymyksiä. Myönnetäänkö valituslupa vain selville virheille, jolloin epäävän valitusluparatkaisun taakse saattaa jäädä laajempi määrä asioita, joissa jatkokäsittelyluvalle olisi voinut korkeimman oikeuden näkökulmasta olla aineksia, mutta valituslupaperusteiden ei kuitenkaan katsottu täyttyneen?

16.12.2016 nro 2559 (taustalla KKO 2014:4). Valituslupa 2019-57 on myönnetty asiaan, jossa taustalla oleva jatkokäsittelyluparatkaisu on julkaisematon (KKO 9.5.2018 nro 944).

58. KKO 2019:36 ja KKO 16.12.2016 nro 2559.

59. Jatkokäsittelylupajärjestelmän on katsottu tilastojenkin valossa toimivan sille asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Ks. Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 1/2019, s. 32.

Korkeimman oikeuden jatkokäsittelyluparatkaisujen määrän kasvamista viime vuosien aikana voidaan pitää jossain määrin yllättävänä. Epäselväksi jää, missä määrin tämä on muutaman vuoden viiveellä näkyvä seuraamus jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan laajentamisesta sekä siitä aiheutuneesta JKL-valituslupahakemusten määrän kasvusta, ja missä määrin se heijastaa mahdollista hovioikeuksien jatkokäsittelylupaharkinnan liiallista tiukentumista tai toisaalta korkeimman oikeuden valituslupakynnyksen madaltumista. Tilastojen valossa hovioikeudet ovat vuodesta 2013 lähtien myöntäneet ainakin osittaisen jatkokäsittelyluvan noin 55 prosentissa asioista, eli järjestelmän laajennuksella vuonna 2015 ei ole ollut vaikutusta luparatkaisujen myöntämisprosenttiin.⁶⁰ Näin ollen ratkaisujen määrän kasvu ei selittynyt hovioikeuksien omalla jatkokäsittelyluvan myöntämisestä koskevalla käytännöllä. Vuonna 2018 annetut korkeimman oikeuden jatkokäsittelyluparatkaisut keskittyivät pääosin asioihin, jotka eivät olisi olleet jatkokäsittelyluvan piirissä ennen järjestelmän laajentamista. Tämä viittaa siihen, että todennäköisin syy korkeimman oikeuden jatkokäsittelyluparatkaisujen määrän kasvulle on järjestelmän laajentuminen. Epäselväksi jää, onko järjestelmän laajentuminen ja jatkokäsittelylupaa koskevien asioiden määrän kasvaminen johtanut myös valituslupakynnyksen alentumiseen aikaisempiin vuosiin verrattuna.

Toisaalta esimerkiksi Ruotsiin verrattuna korkeimman oikeuden jatkokäsittelyluparatkaisujen määrä on edelleen vähäinen. Ruotsissa laajennettu, mutta edelleen pääasiassa riita-asioihin rajattu jatkokäsittelylupajärjestelmä tuli voimaan 1.11.2008. Vuoden 2009 alusta vuoden 2012 kesäkuuhun mennessä eli laajennetun järjestelmän voimaantuloa seuranneiden kolmen ja puolen vuoden aikana Ruotsin korkein oikeus oli antanut 116 ratkaisua, joissa jatkokäsittelylupa oli myönnetty ja asia palautettu takaisin hovioikeuteen.⁶¹ Vaikka tuomioistuinten asiamäärät ovatkin Ruotsissa suurempia, voidaan kyseistä ratkaisujen määrää Suomeenkin verrattuna pitää varsin huomattavana, kun huomioidaan erityisesti jatkokäsittelylupajärjestelmän suppeampi soveltamisala.

Korkeimman oikeuden jatkokäsittelylupa-asiat ovat tarkastelujakson aikana painottuneet jossain määrin enemmän rikosasioihin kuin riita-asioihin.⁶² Korkeimman oikeuden jatkokäsittelyluparatkaisujen tarkastelu osoitti puolestaan sisällöllisesti sen, että esimerkiksi eri lupaperusteita koskeva harkinta vaihtelee

60. Ks. Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 1/2019, s. 18.

61. En modernare rättegång II – en uppföljning, del 1 huvudbok, SOU 2012:93, s. 215. Mielenkiintoinen yksityiskohta on se, että noin puolessa mainituista ratkaisuista jatkokäsittelylupa myönnettiin ennakkopäätöspäätöskysymyksellä (prejudikatdispens). Sitten Ruotsissa on tullut mahdolliseksi menettely, jossa korkein oikeus ottaa asian suoraan käsiteltäväkseen, jos se katsoo, että jatkokäsittelylupa-asiaan liittyy ennakkopäätöskysymys ja jatkokäsittelylupa tulisi myöntää (Rättegångsbalk 54 kap. 12 a §).

62. On syytä kuitenkin huomauttaa, että tarkastelun ulkopuolelle jääneistä vuoden 2019 ratkaisuista viisi kahdeksasta julkaistusta JKL-ratkaisusta koski riita-asioita.

yksityiskohtaisuudeltaan niin eri lupaperusteiden täyttymisen arvioinnin kuin tietyn lupaperusteen useampikohtaisen täyttymisen osalta. Useampien lupaperusteiden täyttyminen on selvästi yleisempää julkaistujen ennakkopäätösten kuin julkaisemattomien ratkaisujen kohdalla, mikä viittaa siihen, että ennakkopäätöksissä on usein pyritty laajempaan ja seikkaperäisempään tarkasteluun kuin asia olisi välttämättä edellyttänyt. Tätä ei voida pitää yllättävänä tuloksena, kun otetaan huomioon ennakkopäätösten luonne oikeuskäytännön ohjaamisessa.

Jatkokäsittelylupajärjestelmästä muodostuvaa kokonaiskuvaa täydentää hovioikeuteen palautettujen ratkaisujen analysointi. Käräjäoikeuden tuomion lopputulos on muuttunut suurimmassa osassa niitä jutuista, jotka on käsitelty palautuspäätöksen jälkeen hovioikeudessa. Muutosten osuus näissä asioissa vaikuttaa selvästi suuremmalta kuin yleisesti niissä asioissa, joissa hovioikeus on myöntänyt jatkokäsittelyluvan. Tämä havainto tukee sitä edellä esitettyä johtopäätöstä, että korkein oikeus on yleensä puuttunut sellaisiin jatkokäsittelylupa-asioihin, joiden kohdalla käräjäoikeuden tuomiossa on ollut ainakin jossain määrin selviä puutteita, mikä puolestaan on tehnyt jatkokäsittelyluvan myöntämisen erityisen perustelluksi. Muutokset käräjäoikeuden tuomioihin korostuvat niissä asioissa, joissa korkein oikeus on katsonut muutosperusteen täytyvän joko yksin tai yhdessä muiden jatkokäsittelylupaperusteiden kanssa. Tämä havainto viittaa muutosperusteen korostuneeseen asemaan eräänlaisena käräjäoikeuden ratkaisun muutoksen indikaattorina; niissä asioissa, joissa korkeimmassa oikeudessa katsottiin täytyvän jokin muu lupaperuste kuin muutosperuste, käräjäoikeuden tuomioihin tehtyjen muutosten suhteellinen osuus oli vähäisempi.

Ainakin vuosien 2012 ja 2018 välisenä aikana kertyneen korkeimman oikeuden ratkaisukäytännön kautta korkeimman oikeuden rooli jatkokäsittelylupajärjestelmässä näyttäytyy järjestelmän alkuvaiheisiin liittyvän korostuneen ennakkopäätösohjauksen jälkeen pääasiassa yksittäisten, suhteellisen selvänä pidettyjen virheiden korjaajana. Lisäksi on syytä muistaa, että korkein oikeus tarkastelee asiaa pelkästään jatkokäsittelylupaperusteiden näkökulmasta. Vaikka korkeimman oikeuden mukaan hovioikeuden olisi pitänyt myöntää jatkokäsittelylupa, hovioikeus voi asiaa ratkaistessaan päätyä perustellusti siihen, että muutoksenhakijan vaatimukset eivät menesty osaksikaan hovioikeudessa.

6. Lopuksi

Tässä artikkelissa on tarkasteltu korkeimman oikeuden jatkokäsittelylupaa koskevaa ratkaisukäytäntöä vuosien 2012 ja 2018 välisenä aikana. Ajalliseen rajaukseen on vaikuttanut erityisesti tarkoitus rikastaa analysoitavaa aineistoa myös korkeimman oikeuden ratkaisujen jälkeisillä hovioikeuden tuomioilla.

Laajempaa huomiota ei ole siten kiinnitetty siihen seikkaan, että korkein oikeus on myös vuonna 2019 antanut useita jatkokäsittelylupaa koskevia ratkaisuja, joista aikaisempaa suurempi osa on julkaistu ennakkopäätösinä. Lisäksi oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 9 §:n 2 momenttia on muutettu 1.1.2019 lukien (L 422/2018) siten, että jatkokäsittelylupa-asioita on mahdollista ratkaista korkeimassa oikeudessa viiden jäsenen sijasta kolmen jäsenen jaostossa, jos kyseinen jaosto on ratkaisusta yksimielinen.⁶³ Korkeimman oikeuden ratkaisukäytännön kehitys sekä uudet menettelytavat takaavat uskoaksemme sen, että aihepiiri säilyy hedelmällisenä myös jatkotutkimuksen kannalta.

What is the role of the Supreme Court regarding leave for continued consideration? Reflections on the Supreme Court's case law between 2012 and 2018

HEIKKI KEMPPINEN, LL.Lic., Judicial Secretary of the Supreme Court – JUSSI TAPANI, LL.D.,
Justice of the Supreme Court

The article starts off from the fact that legislation concerning leave for continued consideration has been in effect for nine years, and more than four years have passed since the decision to expand the system. Under the current system, appealing a decision of the District Court requires in a significant proportion of cases that the Court of Appeal grants the appellant leave for continued consideration. The article focuses on the role of the Supreme Court in the system, as the Supreme Court has in recent years handed out several rulings where it has found that the Court of Appeal should have granted the appellant leave for continued consideration. The aim of the article is to provide a clearer picture of how the Supreme Court functions in this respect, by way of an analysis of the Supreme Court's entire case law on this question up to the end of 2018. When the Supreme Court decides that leave for continued consideration should have been granted, it always remands the case back to the Court of Appeal. In addition to the Supreme Court's own case law, the authors analyse all the post-remand Court of Appeal decisions in order to find out whether and how often the Courts of Appeal have then made changes to the decisions of District Courts.

63. Lain esitöiden mukaan kolmen tuomarin kokoonpanoa on ajateltu käytettäväksi selvien soveltamisvirheiden oikaisuun. Ks. hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi 200/2017 vp, s. 35. Korkeimman oikeuden työjärjestyksen (576/2006) 15 §:n mukaan asia, jota koskeva ratkaisu julkaistaan, on ratkaistava vähintään viisijäsenisessä jaostossa.

After going through 50 rulings of the Supreme Court and 50 Court of Appeal decisions given in cases remanded by the Supreme Court, the authors conclude that the Supreme Court has taken quite an active role in defining the limits on leave for continued consideration. Still, when compared with the large number of cases the Courts of Appeal deal with, the role of the Supreme Court in this area of law can best be described as a “fail-safe”. The analysis of Court of Appeal decisions following remand by the Supreme Court shows that the District Court decisions are changed significantly more often than the statistics would lead to presume. This indicates that the cases in which the Supreme Court thinks leave for continued consideration should have been granted are such in which the outcome of the District Court’s decision is more doubtful than in so-called standard cases.